

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.1

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2021.4.1>

Н. О. Клещенко

кандидат юридичних наук
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України

ПІДХОДИ ДО УНІФІКАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Стаття присвячена дослідженню питань щодо підходів до уніфікації юридичної термінології. Наголошується, що юридична термінологія посідає особливе місце у процесі законодавчої діяльності, адже вона здатна відокремити одне нормативне судження від інших, надати їм потрібної змістовності. Основу термінологічної системи права утворюють юридичні терміни, які змінюються й розвиваються з розвитком правової науки.

Пропонується уніфікацію юридичної термінології розуміти як діяльність уповноважених суб'єктів, які за допомогою прийомів і засобів юридичної техніки здатні привести юридичні терміни до єдиної системи, однакового сприйняття та тлумачення з метою їх уживання в нормативно-правових актах. Звертається увага на те, що уніфікація юридичної термінології є однією з форм техніко-юридичної роботи над поняттями, яка реалізується на трьох рівнях: логічному, лінгвістичному і змістовому.

У статті здійснено спробу схарактеризувати два підходи до уніфікації юридичної термінології, а саме теоретико-концептуальний та структурований. Перший характеризується гармонійним поєднанням у теоретичній та практичній площинах, а також об'єктивністю, яка передбачає врахування всіх істотних ознак, що характеризують даний термін. Тобто даний підхід зосереджений на дослідженні самого феномену «юридична термінологія», його аналізі у правовій і законодавчій діяльності держави. Структурований же підхід виокремлюється тим, що юридичні терміни стають елементами понятійного апарату й інтегруються у структуру нормативно-правової термінології, отже, мають відповідати таким вимогам, як: цілісність, структурна побудова й ієрархічність системи юридичних понять. Наголошується, що теоретико-концептуальний підхід є більш широким, ніж структурований.

Акцентується на першочерговому вирішенні проблем упорядкування юридичної термінології як вихідного пункту адаптації українського права до європейського. Результатом уніфікації юридичної термінології має стати ситуація, за якої в національному законодавстві застосовуватимуться терміни і юридичні поняття, які відповідають загально визнаним та європейським правовим стандартам.

Ключові слова: уніфікація юридичної термінології, мова законодавства, законодавча діяльність, нормативно-правовий акт, юридична техніка.

Постановка проблеми. Активний розвиток правової системи України зумовлено передусім відмовою від вузьконормативного розуміння права, звільненням від надмірної заїдеологізованості, що довгий час була характерною для вітчизняної юридичної науки і практики. Процеси міжнародної інтеграції, уніфікації та гармонізації правового регулювання потребують вдосконалення форм вираження права, зокрема

й вирішення мовно-технічних проблем у сфері правового регулювання, вироблення системи науково обґрунтованих вимог, техніко-юридичних правил, прийомів, способів та засобів розроблення і викладення нормативно-правових та інших юридичних актів, їхньої адаптації до законодавства Європейського Союзу [1, с. 1].

Сьогодні диктує свої тенденції, суть яких у тому, що сучасне суспільство прагне до

інтеграції в усіх царинах людських відносин. У результаті чого виникає потреба уніфікації термінологічного апарату в законодавчій та правовій сферах, що, у свою чергу, полегшить правові взаємини між суб'єктами в різних країнах, що із часом можуть належати до єдиного правового законодавчого простору.

Проблема неналежного дослідження мови законодавства полягає в тому, що вітчизняні законодавці не повною мірою послуговуються правовою термінологією, а мовознавці не досить досліджують проблеми мови законодавства як особливого функціонального стилю української літературної мови [2, с. 111].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематику уніфікації юридичної термінології у своїх працях ставили на першочергове місце багато вітчизняних учених, зокрема: О. Богачова, О. Кушнар'ова, І. Онищук, Н. Оніщенко, Т. Подорожна, Ю. Шемшученко, І. Шутак та інші. Проте натепер у науковій літературі не досить розкрито питання щодо підходів до уніфікації юридичної термінології.

Мета статті – дослідження підходів до уніфікації юридичної термінології, їх теоретико-правове обґрунтування.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, однією з ознак права є його формальна визначеність, яка передбачає, по-перше, що норми права мають визначений, здебільшого точний, конкретний, деталізований зміст, що з належною повнотою охоплює певні суспільні відносини [3, с. 23]. Реалізується ця ознака за допомогою юридичних термінів.

У процесі законотворення певну роль відіграє термінологія загалом, а також кожен термін, поняття зокрема. Вони покликані відділяти одне нормативне судження від інших, надати їм потрібної змістовості, форми, спрямованості. Терміни 1) є зовнішньою «оболонкою» того юридичного змісту, яке опосередковує законодавство, насамперед оформляють ті приписи, які адресуються державою громадянам та іншим суб'єктам суспільних відносин; 2) персоніфікують вказані приписи, пов'язують їх із волею держави і якоюсь мірою надають їм офіційності [4, с. 7].

Як зазначає І. Онищук, з думкою якої ми погоджуємося, юридична термінологія як сукупність термінів та система словесного вираження понять і категорій права є специфічним засобом висловлення змісту нормативно-правового акта. Термінологічна система права виступає своєрідним ядром, яке об'єд-

нує всі структурні елементи та стилістичні зрізи юридичної мови. Із загального юридичного масиву викристалізуються найбільш вдалі й точні терміни, що позначають найважливіші юридичні поняття, які набувають статусу нормативно-правових, а потім уживаються в усіх сферах юридичної діяльності, у всіх видах нормативно-правових актів. Основу термінологічної системи права утворюють наукові терміни, які змінюються й розвиваються з розвитком юридичної науки [5, с. 153]. Отже, учений розуміє юридичний (правовий) термін як слово (або словосполучення), що уніфіковано використовується у сфері правових відносин та із заданою суворою змістовою визначеністю, однозначністю, функціональною стійкістю визначає правове поняття [5, с. 154].

Уніфікація юридичної термінології являє собою багатогранну комплексну роботу, яку можна розглядати в контексті підходів. Окрім того, її варто розглядати як початковий етап у процесі уніфікації всього законодавства. Отже, можна дати визначення уніфікації юридичної термінології, під якою пропонується розуміти діяльність уповноважених суб'єктів, які за допомогою прийомів і засобів юридичної техніки здатні привести юридичні терміни до єдиної системи, однакового сприйняття та тлумачення з метою їх уживання в нормативно-правових актах.

Коли йдеться про нормативно-правову термінологію, то варто пам'ятати, що вона включає не тільки юридичні терміни, а й термінологічну лексику різних галузей економічної та культурної діяльності, оскільки право регулює широкий спектр суспільних відносин [6, с. 40]. Варто наголосити, що уніфікація юридичної термінології є однією з форм техніко-юридичної роботи над поняттями, яка реалізується на трьох рівнях: логічному, лінгвістичному і змістовому.

Як зазначалося в інших роботах, розглядати питання уніфікації юридичної термінології можна в контексті двох підходів. *Теоретико-концептуальний* ґрунтується на дослідженні самого феномену «юридична термінологія», його аналізі у правовій та законодавчій діяльності держави. *Структурний підхід* полягає в розгляді юридичної термінології як структурної одиниці будь-якого правового акта, їх взаємовідношенні [7, с. 96].

Теоретико-концептуальний підхід є більш широким, ніж другий. Основними критерієм його застосування є гармонійне поєднання в теоретичній та практичній площинах, а також

об'єктивність, яка вимагає врахування всіх істотних ознак, які характеризують конкретний термін. У контексті даного підходу варто зауважити, що уніфікація юридичної термінології характеризується деякими особливостями, зумовленими загальним становищем держави. Ідеться насамперед про євроінтеграційні процеси в Україні.

Другий же підхід можна обґрунтувати так, що юридичні терміни стають елементами понятійного апарату й інтегруються у структуру нормативно-правової термінології (звісно, за умови їх нормативного закріплення). Тому повинні відповідати таким основним критеріям, як: цілісність, структурна побудова й ієрархічність системи юридичних понять. Логічний взаємозв'язок і структурна впорядкованість юридичних термінів є об'єктивною закономірністю їхнього існування у правовому та законодавчому просторі.

Основну вимогу до вживання терміна як структурної одиниці правового акта можна сформулювати у вигляді правила: терміни повинні вживатися в законодавчому акті в загальноприйнятому або встановленому законодавством значенні. Інакше кажучи, на позначення того самого об'єкта чи явища має вживатися суто один термін чи одне словосполучення [8, с. 2].

Чіткий понятійно-категоріальний апарат дуже важливий, якщо законодавець ставить за мету уніфікацію, гармонізацію або зближення законодавства, його відповідність європейським стандартам і традиціям. Вироблення сталої системи юридичних понять і термінів є не просто результатом наукового дослідження, а необхідною умовою, одним із пріоритетних напрямів правового реформування. Тільки така система може забезпечити зближення законодавства, його однакове тлумачення, а також правильне застосування правових норм [9, с. 213]. Підходи до уніфікації юридичної термінології можна розглядати як теоретичне підґрунтя для подальшого впровадження у практичну діяльність.

Підсумком уніфікації юридичної термінології має стати ситуація, за якої в національному законодавстві вживатимуться терміни і юридичні поняття, які відповідають загальноновизнаним та європейським правовим стандартам. Тому нагальним є розроблення відповідних офіційних юридичних словників, додатних для використання в нормотворчому процесі, які б містили перелік і розкривали зміст основних юридичних термінів, понять та категорій. Із цієї

метою ми вважаємо за доцільне створення Центру правової термінології, залучивши до його роботи як юристів-практиків, так і мовознавців. Але першочергового вирішення потребує проблема впорядкування юридичної термінології, тому що вона є вихідним пунктом адаптації українського права до європейського. Без уніфікації термінології, яка використовується в обох правових системах, буде складно, а то й неможливо досягти взаєморозуміння у правовій сфері. Результатом уніфікації може й повинна бути система одноманітної, впорядкованої, належним чином оформленої юридичної термінології [7, с. 115].

У світлі євроінтеграційних процесів, що активно відбуваються в нас у державі, поділяємо думку щодо того, що вихідним пунктом гармонізації національного законодавства з європейським правом виступає уніфікація термінології, що вживається в цих двох правових системах. Без цього важко досягнути взаєморозуміння у правовій сфері [10, с. 108].

Висновки і пропозиції. Уніфікація юридичної термінології – це діяльність уповноважених суб'єктів, які за допомогою прийомів і засобів юридичної техніки здатні привести юридичні терміни до єдиної системи, однакового сприйняття та тлумачення з метою їх уживання в нормативно-правових актах. Є однією з форм техніко-юридичної роботи над поняттями, яка реалізується на трьох рівнях: логічному, лінгвістичному і змістовному. Розглядати питання уніфікації юридичної термінології можна в контексті двох взаємодоповнюючих підходів: теоретико-концептуального та структурного, які можна розглядати як теоретичну основу з метою впровадження у практичну діяльність.

Список використаної літератури:

1. Любченко М. Юридична термінологія: поняття, особливості, види : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2012. 20 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17320/1/Lubchenco_avtoref-2012.pdf.
2. Шестакова С. Правова термінологія і проблеми її упорядкування. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки»*. 2017. № 258. С. 110–116. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Filol/article/download/10747/9418>.
3. Алексеев С. Проблемы теории права : курс лекций : в 2-х т. Свердловск : Изд-во Свердл. юрид. ин-та, 1972. Т. 1 : Основные вопросы общей теории социалистического права. 396 с.

4. Баймаханов М. Терминология и термины как атрибуты законотворчества. *Актуальные проблемы государства и права* : сборник материалов Научной конференции, г. Астана, 10 декабря 2013 г. Астана : ТОО «КазГЮУ Консалтинг», 2014. Вып. 2. С. 7–8.
5. Онищук І. Термінологія та законодавчі дефініції у нормативно-правових актах. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2012. № 6. С. 153–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2012_6_25.
6. Бєседна Л. Термінологія та визначення понять в нормативно-правових актах. *Інформація і право*. 2011. № 3 (3). С. 34–40. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/12bllnpa.pdf>.
7. Клещенко Н. Уніфікація законодавства: теоретико-прикладні аспекти : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2020. 204 с.
8. Богачова О. Законотворчий процес в Україні : проблеми вдосконалення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 24 с.
9. Систематизація законодавства України: проблеми та перспективи вдосконалення : монографія / кол. авт. ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України ; Київ. ун-т права. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. 220 с.
10. Шемшученко Ю. Теоретичні проблеми гармонізації законодавства України з європейським правом. *Вісник Академії правових наук*. 2004. Вип. 3 (38). С. 108–109.

Kleshchenko N. O. Approaches to the unification of legal terminology

The article is devoted to the study of issues related to approaches to the unification of legal terminology. It is emphasized that legal terminology is of special importance in the process of legislative activity, because it is able to separate one normative judgment from others, to give them the necessary content. The basis of the terminological system of law is formed by legal terms, which change and develop with the development of legal science.

It is proposed to unify legal terminology, to understand it as the activity of authorized entities, which with the help of techniques and means of legal technique are able to bring legal terms to a single system, the same perception and interpretation in order to apply them in regulations. Attention is drawn to the fact that the unification of legal terminology is one of the forms of technical and legal work on concepts, which is implemented at three levels: logical, linguistic and substantive.

The article attempts to characterize two approaches to the unification of legal terminology, namely theoretical-conceptual and structured. The first is characterized by a harmonious combination in theoretical and practical terms, as well as objectivity, which requires consideration of all the essential features that characterize the term. That is, this approach focuses on the study of the phenomenon of "legal terminology" and its analysis in the legal and legislative activities of the state. The structured approach is distinguished by the fact that legal terms become elements of the conceptual apparatus and are integrated into the structure of legal terminology, so they must meet such requirements as: integrity, structural structure and hierarchy of the system of legal concepts. It is emphasized that the theoretical and conceptual approach is broader than structured.

Emphasis is placed on the priority solution of the problems of streamlining legal terminology as a starting point for the adaptation of Ukrainian law to European law. The result of the unification of legal terminology should be a situation to which the national legislation will apply terms and legal concepts that meet generally accepted and European legal standards.

Key words: *unification of legal terminology, language of legislation, legislative activity, normative-legal act, legal technique.*